

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ

МАКРОЕКОНОМСКА ПОЛИТИКА за 2009 година

Скопје, декември, 2008 година

Вовед	3
Методологија и учесници во подготовка на документот	4
Тековен макроекономски амбиент	4
Тековна состојба на пазарот на трудот	6
Прилог 1: Еластичност на вработеноста	10
Реформи во образование - Човечки капитал	11
Основно образование	11
Средно образование	12
Образование на возрасните	13
Високо образование	13
Националната агенција за европски образовни програми и мобилност	14
Реформи за подобрување на функционирањето на пазарот на труд во Република Македонија	15
Реформа на трудовото законодавство	18
Воведување на концепт на бруто плата и реформа на системот на финансирање на социјални придонеси	19
Прилог 2: Фискални влијанија од реформата на социјалните придонеси	22
Здравствениот систем и реформите во областа на здравството	23
Реформи за подобрување на бизнис климата	25
Регулаторна реформа.....	25
Влез на пазар.....	27
Олеснување на надворешната трговија	27
Заштита на сопственички права.....	29
Реформи во судството	29
Изградба на физички капитал	32
Инвестиции во енергетски сектор	33
Авио сообраќај.....	34
Изградба на патишта.....	34
Железница	35
Очекувани макроекономски движења за 2009 година	35
Очекувани движења на пазарот на труд	37
Ефектите врз вработеноста од реформата на социјалните придонеси	38
Анекс 1: Основни макроекономски индикатори	41

Вовед

Макроекономската политика претставува годишен документ кој го подготвува Владата на Република Македонија и го доставува до Собранието на крајот од годината. Документот ги обработува тековните макроекономски случувања и преземените реформски активности во државата во 2008 година. Исто така, Макроекономската политика се осврнува на планираните макроекономски движења за наредниот период, како и на структурните реформи кои Владата на Република Македонија ќе ги преземе, а со цел подобрување на бизнис климата, забрзување на економскиот раст, како и намалување на невработеноста и пораст на животниот стандард на граѓаните.

Земајќи во предвид дека невработеноста во Република Македонија претставува најизразен економски и социјален проблем, Макроекономската политика за 2009 година има малку поинаков концепт од претходните. Имено, овој документ претставува тематска целина и воглавно ги обработува реформите во областа на пазарот на труд, како и индиректните реформски активности поврзани со развојот на пазарот на труд. Документот е базиран на поврзаноста и неопходноста од паралелно унапредување на пазарот на труд и пазарот на стоки и услуги. Со вака структурираниот документ, Владата на Република Македонија јасно укажува дека намалувањето на невработеноста и порастот на животниот стандард е основен приоритет при конципирањето на економската политика.

Истовремено, откако Република Македонија доби статус на земја кандидат за членство во ЕУ, концептот и поставеноста на Макроекономската политика во рамки на развојните и стратешки документи се промени. Имено, кандидатскиот статус и наметна на Владата на Република Македонија обврска да подготвува тригодишна економска програма наречена Претпристапна Економска Програма (ПЕП) која ги отсликува тековната економска, финансиска и социјална состојба во земјата, како и планираните реформи и движења во идниот период. Овој документ се ажурира и испраќа до Европската комисија секоја година. Оттука, Макроекономската политика може да се сфати како план за операционализација на ПЕП.

Документот започнува со опис на тековната макроекономска состојба во Република Македонија, како и на тековната состојба на пазарот на труд. Понатаму, обработени се мерките за подобрување на човечкиот капитал, при што опфатени се активностите во областа на образованието, здравството, трудовото законодавство и активните мерки на пазарот на труд. Истовремено, обработени се и мерките за подобрување на бизнис климата насочени кон подобрување на функционирањето на пазарот на стоки и услуги, како и изградбата на инфраструктурата која ќе доведе со олеснување на протокот на лица и стоки, и подобрување на условите за живот. Наведените реформи и мерки, се комплементарни од аспект на одржување на високи стапки на економски раст, намалувањето на невработеноста и порастот на животниот стандард на граѓаните, како стратешки приоритети на Владата на Република Македонија. Документот завршува со макроекономски проекции за наредниот период, со фокус на очекувањата на пазарот на трудот.

Методологија и учесници во подготовка на документот

Во подготовката на документот учествуваа Министерство за труд и социјална политика, Министерството за здравство, Министерството за образование, а беа координирани од Министерството за финансии – Сектор за макроекономска политика.

За подготовка на проекциите користена е методологијата Финансиско програмирање, методологија преземена од Меѓународниот монетарен фонд, а од статистички софтвер и програми користени се E-Views 6 и Excel.

Тековен макроекономски амбиент

Во 2008 година македонската економија продолжи да остварува забележителни економски постигнувања, пред сè како резултат на успешната економска политика водена од страна на Владата на Република Македонија, и покрај забавувањето на глобалната економска активност, вклучително и во земјите од регионот. Позитивни движења се забележани во речиси сите сектори на економијата, од што може да се заклучи дека македонската економија конечно излегува од транзициската апатија и им се придружува на останатите земји со високи стапки на раст. Забрзаниот раст се остварува во услови на повисока координација помеѓу фискалната и монетарната политика, со дисциплинирана и одговорна фискална политика и конзистентна, и порестриктивна монетарна политика. Прогресот во растот на економијата, спроведените реформи и подобреното бизнис окружување беше признаен и од реномирани меѓународни институции. Така, покрај водечкиот бизнис портал Forbes, кој во неговиот извештај Best Countries For Business ја рангираше Македонија на 50-то место за водење бизнис, што е скок за 32 места во однос на 2007 година, и Извештајот Doing Business на Светска банка го потврди остварениот прогрес, со тоа што ја рангираше нашата земја осум места погоре во однос на 2007 година (од 79 на 71 место). Борбата против корупцијата и остварените резултати ја потврди најновиот Извештај на меѓународната организација за борба против корупција Transparency International, кој ја рангираше Македонија на 72 место во 2008 наспроти 84 место претходната година (скок за 12 места).

Стапката на раст на **брuto домашниот производ** (БДП) за второто тримесечје од 2008 година изнесува 6,5%, со што продолжува започнатиот тренд на остварување високи стапки на раст. Она што е значајно да се напомене е диверзифицираноста на овој пораст, односно фактот што учество во порастот земаа сите производни сектори. Што се однесува до расходните компоненти на БДП, остварен е и значителен напредок изразен преку номинален пораст на учеството на инвестициите од 18% во вториот квартал од 2007 година, на 31,6% во истиот квартал од 2008 година, што упатува на повисоки стапки на раст во наредниот период.

Релативно високиот пораст на општото ценовно ниво во втората половина на 2007 година, продолжи и во првата половина на 2008 година, додека пак од средината на годината се стабилизира и започна да опаѓа на месечно ниво. Така, **стапката на инфлација** во првите десет месеци на 2008 година, споредено со истиот период од 2007 година изнесува 9%, додека во месец октомври на годишно ниво изнесуваше 7,1%. Земајќи го предвид намалувањето на цената на нафтата на светските берзи, како и стабилизираниите цени на прехранбените производи, инфлацијата до крајот на годината се очекува да се намали и да достигне 5-5,5%.

Во поглед на причинителите на инфлацијата, треба да се потенцира дека тие во доминантен дел се екстерни. Имено, главна причина за инфлацискиот притисок претставуваа растечките цени на храната, нафтата и суровините, воопшто, на светскиот пазар, што во одреден дел предизвика верижно зголемување на цените и на некои други продукти. Потврда за поврзаноста на домашната инфлација и светските цени на храната и нафтата е фактот што со нивното стабилизирање и постепено намалување се намалува и домашната стапка на инфлација. Придонесот на храната и горивата во вкупниот пораст на цените во периодот јануари-октомври 2008 година, изнесува дури 81%.

Во **надворешниот сектор**, анализирано во евра, растот на извозот во првите девет месеци од 2008 година изнесува 13,8%, додека растот на увозот 35,2%, што предизвика продлабочување на трговскиот дефицит за 84,2% споредено со истиот период минатата година. Зголемениот дефицит во анализираниот период се должи, пред се, на зголемениот увоз на нафта и производи од нафта и електрична енергија. И покрај тоа што увезените количини на овие производи се зголемија само за 18,1% односно 72,9%, порастот на нивната цена на светските берзи доведе до пораст на евро-вредноста на увозот од 76,2% кај нафтата, и дури 150,5% кај електричната енергија.

Високиот дефицит е очекуван и поради значително зголемените странски директни инвестиции (СДИ) во 2007 година и првата половина од 2008 година, кои со себе носат и голема увозна компонента (увоз на технологии, суровини и сл.). Имено, СДИ во првите осум месеци од 2008 година достигнаа 407,7 милион евра, што е 39% повеќе од истиот период од 2007 година. Од друга страна пак, СДИ, заедно со приватните трансфери, го финансираат трговскиот дефицит. Најзначајни инвестиции кои се реализираа во првата половина од 2008 година се купувањето на втората по големина млекарница Идеал Шипка од страна на хрватски Дукат, фабриката на Johnson Controls во Бунарџик, купувањето на Алумина од страна на израелскиот Gazit-Globe, купувањето на битолската млекарница од страна на бугарската компанија, Сирма инвестицијата на California Resort која ќе започне со изградба на хотели, казина и шопинг центри во Гевгелија и др.

Во 2008 година, **монетарната политика** беше релативно порестриктивна во однос на претходните години, но, резултатите од затегнатата политика сеуште не може во голем обем да се почувствуваат, пред се поради временското заостанување при трансмисијата на мерките на НБРМ. Имено, и покрај зголемувањето на каматните стапки на благајничките записи на 7%, просечните пондерирани активни каматни стапки на комерцијалните банки во септември 2008 година се намалија за 0,4 п.п. во однос на истиот месец од претходната година, а на месечно ниво останаа непроменети на ниво од 9,6%. Сепак, треба да се нагласи дека каматните стапки на одделни видови банкарски кредити веќе започнаа да се зголемуваат.

Анализата на остварувањата на **банкарскиот сектор** покажува дека вкупниот депозитен потенцијал на банките се зголеми за 22,1% во септември 2008 година, споредено со истиот период од претходната година. Поголемиот депозитен потенцијал, надополнет со зголемената конкуренција во банкарскиот сектор (влез на Штаерска банка и штедилница, НУРО Investmentbank, Societe General и др.) предизвика кредитите на приватниот сектор да остварат пораст од 39,6%. Сепак, во последните неколку месеци дојде до забавување на високиот раст на кредитите (истиот изнесуваше дури 44,1% на крај на месец април 2008 година) како

резултат на преземените мерки од страна на НБРМ (наведени погоре), како и поради влијанието на глобалната финансиска криза која доведе до заострување на кредитните услови на домашните банки.

Од особена важност за идната економска активност е високиот раст на долгорочните кредити кон претпријатијата, кои главно се користат за инвестиции, од 23,7% во септември, споредено со крајот на 2007 година, или висок пораст од 36,2% на годишно ниво, што пак е импулс и сигнал за натамошен интензивен раст на економијата.

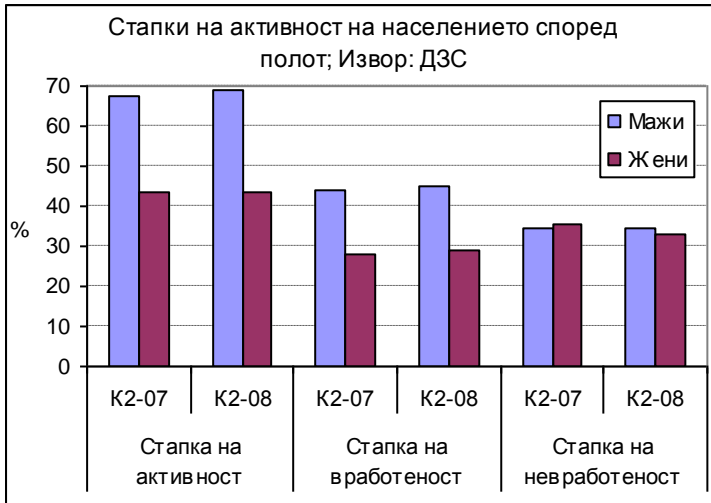
На полето на **јавните финансии**, во првите девет месеци од 2008 година, како и досега, продолжува да се води дисциплинирана и прудентна фискална политика. И покрај преземените значајни фискални реформи (намалувањето на рамниот данок од 12% на 10%, намалувањето на ДДВ за одредени производи и сл.), даночните приходи во првите девет месеци од 2008 година потфрлија само за 1,5% од планираните, а приходите од данокот на добивка за 5% во однос на ревидираниот план на приходи со кој планираните приходи беа зголемени дури за 12,4% од иницијално планираните.

Од претходните анализи може да се заклучи дека сосема оправдани се очекувањата дека во периодот 2009-2011 ќе се задржи високиот раст на БДП и вработеноста. Сепак, глобалната финансиска криза која доведе и до забавување на растот во земјите од Западна Европа и САД ќе има негативни ефекти и врз македонската економија изразени преку намалена екстерна побарувачка за македонските производи (намален извоз) и можно намалување на инвестициите и домашната потрошувачка (доколку се намали кредитната активност на банките и доколку населението се воздржува од поголеми издатоци).

Тековна состојба на пазарот на трудот

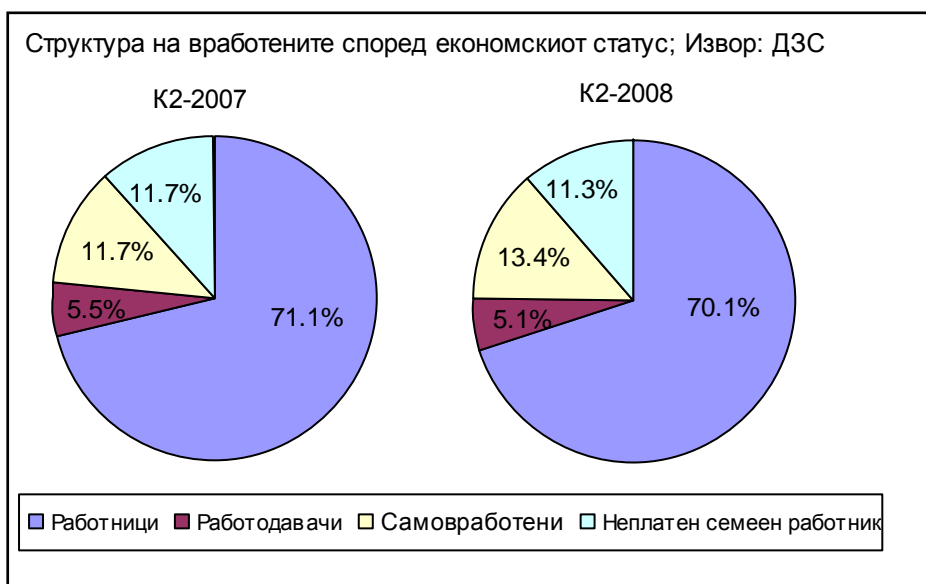
Економската активност на населението над 15 години¹ во К2-2008 година се зголеми на 56,2%, што претставува зголемување од 0,5 процентни поени (п.п.) споредено со истиот квартал претходната година. Стапката на активност е највисока за возрасната група 25-49 години (т.н. примарна работна група) и достигна 79%.

¹ Според ILO (МОТ) дефиниција, работоспособно население е население на возраст 15-80 години. Според Еуростат, пак, се смета населението на возраст 15-64.

Стапката на вработеност во К2 се зголеми на 37,2%, што претставува зголемување од 1 п.п. споредено со истиот квартал од претходната година. Во овој период, бројот на вработени се зголеми за 17.871 лице, што претставува раст од 3%. Притоа, на нето основа, работните места беа креирани од приватниот сектор, каде бројот на вработени се зголеми за 6%, додека во останатиот дел од економијата имаше пад на вработеноста за 3,9%. Анализирани според економскиот статус на вработените, се забележува значителен раст на бројот на самовработени лица (т.н. вработени за сопствена сметка) од 18,5%, делумно како резултат на мерките и поддршката на Владата за поттикнување на претприемништвото и приватната иницијатива (и активните политики на пазарот на работна сила, првенствено давањето кредити за отпочнување на сопствен бизнис).

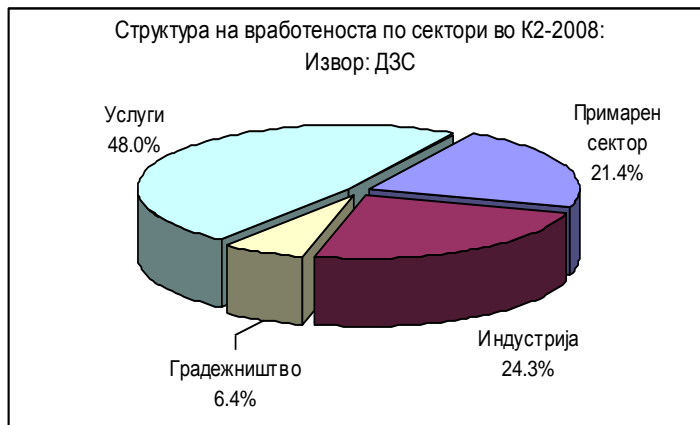
Така, учеството на вработените за сопствена сметка во вкупниот број на вработени се зголеми на 13,4%, од 11,7% во К2-2007 година (види график).

Бројот на работодавци е намален за 4,7%, на работниците е зголемен за 1,6%, додека бројот на неплатени семејни работници е незначително зголемен.

Гледано според економскиот сектор, највисок раст на вработеноста во К2-2008 година во однос на К2-2007 година беше забележан во примарниот сектор (14,7%), додека во индустријата растот на вработеноста изнесуваше 2%. Неочекувано, имајќи го во предвид високиот (реален) раст на додадената вредност во секторот градежништво од речиси 17% во првата половина на 2008 година во однос на истиот период од минатата година (дури 23% во К2), вработеноста во градежништвото се намали за 3,2%, што можеби укажува на силен раст на продуктивноста.

Во услугите, како најголем „работодавач“, немаше значителни промени на нето основа. Според ова, растот на продуктивноста беше највисок во индустријата, со 10,4%, услугите (вклучително и градежништвото) регистрираа раст од 4,7%, додека во земјоделството имаше пад на продуктивноста за 10,3%. Просечниот раст на продуктивноста во економијата изнесуваше 3,4%.

Анализирано според возрасни категории, бројот на вработени/стапката на вработеност порасна кај групата на возраст 25-49 години за 3,1% на 54,1%, кај постарата возрасна група, од 50-64 години, за 5,1% на 39,6%, додека кај најмладата возрасна група имаше пад на вработеноста од 4,9% на 15,6%. Така, стапката на вработеност измерена за население 15-64 години изнесуваше 41,8%, споредено со

40,7% во К2-2007.

Стапката на невработеност го достигна најниското ниво од 2003 година, изнесувајќи 33,8% во К2-2008, што претставува пад од 1,2 п.п. во однос на истиот квартал претходната година. Бројот на невработени беше понизок за 2,1%, при што најголем пад беше забележан за возрасната група 15-24 години од 4,5%, иако стапката на невработеност кај оваа возрасна група се зголеми на 56%. Ваквата појава се должи на повисокиот пад на работната сила кај оваа категорија, односно зголемување на неактивноста. За категоријата 25-49 години невработеноста/стапката на невработеност се намали за 2,4% на 31,6%. Најстарата возрасна група (50-64) имаше пад на стапката на невработеност, изнесувајќи 28,8% во К2. Според ова, за популацијата 15-64 години стапката на невработеност изнесуваше 34%, споредено со 35,2% во К2-2007.

Гледано според школската подготовка, највисока стапка на невработеност (од 40,4%) имаат лицата со примарно и пониско ниво на образование, која е пониска за 1,6 п.п. споредено со истата во К2-2007. Кај лицата со секундарно (средно) образование има пад на стапката на

невработеност од 1,9 п.п, изнесувајќи 33,3%, додека за лицата со високо образование стапката на невработеност е зголемена за 1,3 п.п., на 22,5%.

Имајќи предвид дека растот на бројот на вработени е највисок (од 10,6%) за лицата со примарно и пониско ниво на образование и најголемиот дел од новите вработување се креирани во земјоделството, каде платата изнесува 66% од просечната, а продуктивноста е прилично ниска (во услугите состојбата во поглед на вработеноста е „status quo“), може да се заклучи дека во земјата освен што треба да се подигне нивото на образование, пожелно е и модернизација на земјоделското производство, односно премин и кон повисока фаза на обработка и поголема додадена вредност.

Прилог 1: Еластичност на вработеноста

Еластичноста на вработеноста ни покажува колку вработеноста е придвижена од економскиот раст, односно колку проценти се зголемува вработеноста при пораст на БДП за 1 процент. Истата се пресметува по формулата:

$$\epsilon = (\Delta Y / \Delta E) * E / Y$$

Каде:

ϵ – еластичност на вработеноста

Y – Бруто домашен производ

E - Вработеност

Податоците (пресметките) за периодот од 2005-2008 к² покажуваат дека 80% од растот на вработеноста е објаснет со економскиот раст, односно раст на реалниот БДП за 1 процент предизвикува зголемување на вработеноста за 0,8 проценти. Така, растот на реалниот БДП од 5,5% за 2009 година би предизвикало раст на вработеноста за 4,4%, при непроменети други услови.

Податоци од Агенција за вработување на Република Македонија

Во текот на 2008 година, бројот на невработени регистрирани во Агенцијата за вработување на Република Македонија (АВРМ) постојано се намалуваше и на крајот на септември достигна

² Еластичноста на вработеноста во однос на економскиот раст во Република Македонија е различна во различни периоди. Можат главно да се диференцираат 3 периоди од 1998 наваму: 1998-2000 - со еластичност од 0,7%, 2001-2004 со еластичност од -2,8% (односно пад на вработеноста при пораст на БДП) и 2005-2008 к² со еластичност од 0,8%.

343.692 лица. Притоа, 20,9% од овие лица се изјасниле дека се пријавуваат само заради користење на бесплатно здравствено осигурување. Во септември одливот на лицата од регистарот изнесува 2,8% од регистрираните невработени, додека приливот во регистарот е понизок, односно 9.127 лица, од кои 48,2% се од изгубен работен однос.

Во периодот јануари - септември 2008 година, регистрирани се 155.674 нови работни односи, што е за 9,8% повеќе споредено со истиот период од 2007 година. Притоа, најголемиот дел од новите вработувања апсорбира услужниот сектор (учество од 58%), а се најизразени во трговијата. Во секторот индустрија новите вработувања учествуваат со 32,5%, а во градежништвото со 6,2%. Во примарниот сектор има најмалку засновани нови работни односи, со учество од 3,2%.

Реформи во образование - Човечки капитал

Човечкиот капитал е важен инпут во производниот процес, кој може да го поттикне, но и успори економскиот раст. Притоа, за функционирањето на пазарот на труд и воопшто за економијата на една земја, од особена важност е степенот на совпаѓање на понудениот и бараниот човечки капитал. Со други зборови, фирмите треба релативно лесно да најдат работници кои поседуваат знаење и вештини кои одговараат на нивните барања. Од аспект пак на личноста, анализите покажуваат дека високото образование ја зголемува можноста за наоѓање на работа и/или за остварување на повисок приход.

Наследените недостатоци во областа на формалното и неформалното образование, преку кое се создава и зголемува човечкиот капитал, претставуваат сериозна пречка за брз и хармоничен развој на Република Македонија. Делумно како наследство од долгорочното недоволно инвестирање и фокус на инпутите наместо аутпутот (знаењето акумулирано во поединците), а делумно и заради бавното спроведување на реформите во периодот на транзицијата, индикаторите за образованието во Македонија не се охрабрувачки. Така, анализите на образовната структура на населението во Република Македонија покажуваат дека од вкупниот број на лица над 15-годишна возраст, близу половината (49,39%) се лица кои воопшто не поседуваат образование или поседуваат ниско ниво на образование (неписмен, со незавршено основно и со основно образование). Исто така, меѓународните истражувања (на пример, PISA - Programme for International Student Assessment) покажуваат дека знаењето на македонските ученици заостанува зад нивото на знаење на учениците од други земји.

Оттука, во изминатите две години беа преземени значителни реформи за подобрување на квалитетот на образованието, како и негово подобро поврзување со пазарот на труд. Дополнително, некои од преземените мерки се значајни и како мерки за намалување на социјалната исклученост на ранливи групи на население.

Основно образование

Основна цел на реформата на образовниот систем е приближување кон европските стандарди во сите степени на образованието и следствено подобрување на стекнатото знаење на учениците. Клучна насока на која се потпира реформата на основното образование е воведување на задолжително девет-годишно образование од учебната 2007/08 година. Меѓународните истражувања и искуства покажуваат дека намалувањето на возраста од која почнува основното образование е ефикасно средство за намалување на влијанието на

социјалниот и економскиот статус на семејството врз постигнувањата на учениците. Ова е особено важно имајќи во предвид дека само 12,4% од децата на возраст 0-6 години во Република Македонија посетуваат детски градинки.

Од аспект на усогласување на регулативата со таа на ЕУ, во јули 2008 година се донесе нов Закон за основно образование во кој, меѓу другото, се вградени одредбите од законодавството на Европската Унија, со кои се регулира образованието на деца државјани на земјите членки на Европската Унија, како и усогласување на законските прописи од областа на основното образование.

Со реформите во основното образование зголемен е бројот на децата кои се запишани во прво одделение. Во учебната 2006/2007 година се запишале 24.056 деца во прво одделение, во учебната 2007/2008 година се запишале 44.384 деца (I одделение деветолетка и I одделение осмолетка). Од аспект на социјалната вклученост, значаен индикатор е тоа дека бројот на децата од ромската популација кои се запишани во прво одделение е зголемен за 30%.

Средно образование

Поради ниското општо ниво на образование на македонските граѓани кое може да биде пречка за идниот развој на Република Македонија, еден од клучните предизвици е подигањето на нивото на образование и зголемување на знаењето и вештините кои ги поседува работната сила. За таа цел, Владата на Република Македонија донесе измени и дополнувања на Законот за средното образование, со кои воведе задолжително средно образование од учебната 2008/2009 година. Истовремено, оваа мерка е важна и од аспект на намалување на социјалната исклученост и сиромаштијата, ако се има предвид дека основен фактор за невработеност (и сиромаштија) е ниското образовно ниво на ранливите групи на население.

Друга значајна промена во средното образование е воведувањето на екстерно проверување на постигнувањата на учениците. Имено, поради досегашниот начин на оценување на учениците од страна на нивните наставници, оценките не беа секогаш добар индикатор за стекнатото знаење на ученикот, односно имаше појава наречена инфлација на оценките. Затоа, средните училишта не испраќаа квалитетни сигнали кон идните школски установи (факултети) и/или пазарот на работна сила во врска со квалитетот на ученикот. Со воведување на екстерното оценување, сигналите ќе се подобрат, односно оценката ќе биде релативно добар показател за знаењето кое го стекнал ученикот, со што јасно ќе се диференцираат поквалитетните од помалку квалитетните ученици, идни студенти или работници.

Истовремено, врз основа на добиените екстерни резултати се оценува и објективноста и професионалноста на наставникот.

Во јуни 2008 година, успешно се реализираше првата фаза од динамиката на реализација на државната матура, а секој ученик полагаше задолжителен предмет - мајчин јазик – екстерно, изборен предмет - странски јазик или математика – екстерно, два изборни предмети-интерно и проектна задача – интерно.

Образование на возрасните

Одреден напредок во поглед на образованието на возрасните е постигнат со донесувањето на Законот за образование на возрасните во јануари 2008 година. Со истиот се создаде правна рамка со која се регулираат видовите на образование на возрасни (формално и неформално), целите и задачите на образованието на возрасните, понудувачите на услуги на образование на возрасните, надлежните институции за образование на возрасните, како и финансирањето на образованието на возрасните. Сепак, во периодот од донесувањето на Законот до сега, не е постигнат видлив напредок во поглед на имплементацијата на истиот.

Високо образование

Високото образование е интегрална и неделива компонента на развојот на секоја земја. Тоа не само што е најсилната движечка сила која го одредува социо-економскиот развој на земјата, туку и квалитет според кој се разликуваат земјите меѓусебно. Светските трендови наметнаа нагласена потреба за брза трансформација на целокупната поставеност на високото образование во Република Македонија и воведување на квалитет адекватен на потребите на земјата, а во насока на постигнување на негова меѓународна конкурентност. Ова треба да резултира со зголемена ефикасност на студиите, мобилност на студенти и академски кадар, подобрен квалитет на едукативниот процес, зголемување на можностите за вработување на дипломираните студенти на домашниот пазар на труд и конкурентност со европските и светските високообразовни институции. Во оваа насока, преземените и планираните реформи во високото образование претставуваат имплементација и структурна адаптација на принципите и препораките кои произлегуваат од Болоњскиот процес во високото образование во Република Македонија.

За таа цел, во март 2008 година беше донесен нов Закон за високо образование, преку кој се имплементираат фундаменталните принципи на Магна карта на универзитетите и основните принципи на препораките на Болоњската декларација, а кој ги содржи следните новини: концепт на интегриран универзитет, студии од прв, втор и трет циклус, нови критериуми за избор на помлад асистент, помлад лектор односно помлад уметнички соработник, издавање на diploma supplement како и joint degree, скратување и поедноставување на постапката за признавање на странски високообразовни квалификации, развивање и остварување на студиски програми за стручно и професионално усовршување во контекст на учењето во текот на целиот живот (Lifelong Learning); остварување на студиските програми за заеднички дипломи кои ќе ги изведуваат заедно еден или повеќе универзитети, итн.

Со донесувањето на Законот за изменување и дополнување на Законот за основање на државен универзитет во Тетово се отворија повеќе факултети во рамки на Универзитетот, а воедно се прошири и бројот на факултетите во рамки на Државниот Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип и Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола. Дел од нив се дисперзирани со седишта во градови во близината на наведените факултети, со цел олеснување на пристапот до високото образование за сите граѓани на Република Македонија.

Националната агенција за европски образовни програми и мобилност

Министерството за образование и наука минатата година ги исполни административните предуслови за полно учество на Република Македонија во програмите на Заедницата: Доживотно учење и Млади во акција.

Законот за основање на Националната агенција за европски образовни програми и мобилност (НА) беше усвоен во септември 2007 година.

Работната програма за 2009 година е усвоена. Од Јануари 2009 година, Националната агенција ќе започне со пилотирање на проекти во соработка со другите европски агенции.

Република Македонија за првпат оваа година го организираше настанот „Researcher’s night“, со директна поддршка од Европската Комисија, со намера да се зголеми јавното препознавање на истражувачите и нивната работа, доведувајќи ја истата поблиску до пошироката јавност, и на тој начин претставувајќи ги истражувачите со своите дела, проекти, научни трудови и научни истражувања.

Планирани реформски активности во областа на образованието

1. Формирање на Државен Испитен Центар – тело во чија надлежност ќе биде подготовката и реализацијата на државната матура, како и спроведувањето на екстерна евалуација во основното и средното образование. Основната цел на Државниот испитен центар би била да придонесе кон ефикасноста и квалитетот во образованието.
2. Во фаза на подготовка е Акциски план за доживотно учење кој се очекува да биде усвоен до крајот на 2008 година. Се очекува до крајот на 2008 година да биде основан Центар за образование на возрасните, како тело кое ќе биде задолжено за реализација на сите активности за образование на возрасните, а Владата на Република Македонија со одлука основа и Совет за образование на возрасните, како советодавно тело кое предлага стратешки прашања кои се однесуваат на политиката на развој на образованието на возрасните.
3. Описменување и стекнување на прво ниво на стручни квалификации за лицата кои отслужуваат затворски казни во КПУ во Република Македонија, преку Центарот за образование на возрасни.
4. Во фаза на усвојување се Стандардите на занимања, наставните и испитните програми за одредени дефицитарни занимања, кои ги утврди Центарот за стручно образование на база на спроведената анализа на пазарот на труд.

Воведувањето на овие стандарди на занимања се должи на целта за поголема поврзаност на образовниот систем и пазарот на труд. Наведените активности се поврзани и со имплементирање на Оперативната програма за активни мерки за вработување.

Реформи за подобрување на функционирањето на пазарот на труд во Република Македонија

Основна цел на политиката на вработување во Република Македонија е натамошно подобрување на функционирањето на пазарот на труд и поголемо совпаѓање на понудата и побарувачката на работна сила. Притоа, политиката е главно насочена кон три елементи:

- натамошно подобрување на законската регулатива и нејзина имплементација;
- зголемување на капацитетот на институциите на пазарот на работна сила; и
- спроведување на активни мерки на пазарот на труд со кои се делува врз знаењето и квалификациите на понудената работна сила или пак се субвенционира вработувањето на ранливите групи на население.

Така, во 2008 година продолжи имплементацијата на CARDS Проектот „Политики за вработување - трета фаза“. Овој Проект се имплементира во период од 18 месеци и ќе обезбеди дополнителна помош, поддршка и зајакнување на капацитетите на релевантните институции и актери во процесот на имплементирање, мониторинг и евалуација на политиките на вработување, понатамошно модернизирање и подобрување на услугите и начинот на работа на АВРМ, како и зајакнување на капацитетите на социјалните партнери.

Во согласност со Националната стратегија за вработување за период до 2010 година и Националниот акционен план за вработување 2006-2008, Владата на Република Македонија континуирано ги зголемува средствата кои се одвојуваат за финансирање на активните мерки за вработување, со истовремено подобрување на видот и опфатот на мерките заради зголемување на ефикасноста во смисла на интегрирање на целните групи на пазарот на труд и зголемување на можностите на овие лица да најдат работа.

Во текот на 2008 година се имплементираше Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување за 2008 година. Со овој План е предвидена имплементација на повеќе активни мерки и политики за вработување насочени кон различни ранливи целни групи на невработени лица и тоа:

1. Програма за самовработување - Програмата се реализира преку обука на заинтересирани невработени лица за осознавање на претприемништвото, изготвување на солидни и одржливи семејни бизнис планови, помош при регистрација на сопствен бизнис и субвенција за започнување на бизнисот. Истата се реализира преку следниве мерки:

1.1. Самовработување на млади невработени лица до 27 годишна возраст;

1.2. Самовработување на невработени жени со средно и високо образование, евидентирани во АВРМ повеќе од две години;

1.3. Самовработување на долгорочно невработени, евидентирани во АВРМ повеќе од две години.

2. Програма за поддршка за формализирање на семејни бизниси чија цел е формализирање на започнати бизниси од страна на невработени лица и нивно легално вклучување во пазарот на труд во функција на намалување на сивата економија. Програмата се реализира преку помош

при регистрација на постојниот бизнис на лица кои неформално имаат искуство во вршење на дејноста и на кои им е потребна субвенција за формализирање на бизнисот.

3. Програма за подготовка за вработување во чии рамки се предвидува обука, преквалификација или доквалификација и советувања на невработени лица за стекнување на знаења и вештини, со цел зголемување на нивната вработливост. Мерки во тој правец се:

3.1 Обука, преквалификација или доквалификација за познат работодавач;

3.2 Обуки во работните клубови за стекнување на знаења и вештини (странски јазик и компјутери);

3.3 Пилот проект за обука за одделни занимања и вештини кои се дефицитарни, според Анализата на потребите од вештини на пазарот на труд во Република Македонија, изготвена од АВРМ врз основа на спроведена анкета на работодавачи во 2007 година;

3.4 Едукација на невработени лица за започнување на семеен бизнис.

4. Субвенционирање на вработување кое се реализира преку следниве мерки:

4.1. Субвенционирање на вработување на деца без родители;

4.2. Субвенционирање на вработување на инвалидни лица;

4.3. Субвенционирање на вработување на самохрани родители;

4.4 Субвенционирање на вработување на постари лица (55-64 години);

4.5 Субвенционирање за вработување на млади лица до 27 годишна возраст и лица отпуштени од претпријатија со доминантна државна сопственост.

5. Практиканство како поддршка за прво вработување на млади лица до 27 години. Целта на оваа мерка е да се опфатат образованите млади невработени лица што ќе доведе до нивно трајно вработување. Со оваа мерка ќе им се овозможи подготвени да се вклучат на пазарот на труд.

6. Јавни работи во Единиците на локална самоуправа. Целна група на оваа мерка беа долгорочно невработените лица и лицата кои користат социјална помош.

7. Во функција на вработување на невработени лица – Роми, во рамките на Акциониот план за вработување на Ромите, се обезбедија средства за обука на 50 невработени Роми заради нивно вработување.

За активните мерки за вработување предвидени во Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување за 2008 година се издвоени 350.191.000 денари, а опфатени се 7.105 лица.

Покрај тоа, Владата издвои и 6 милиони евра како кредитна поддршка за основање бизниси при што ќе се вработат 2000 невработени лица од целните групи. Кредитите во износ од 3000

евра по вработување на невработено лице се со каматна стапка од 1% на годишно ниво и рок на отплата од 3 години.

Вкупно за активните политики и мерки за вработување во 2008 година се издвоени 716.191.000 денари (0,2% од БДП), а ќе се опфатат 9.105 лица. За споредба, износот кој се издвојува за активни мерки на пазарот на труд во новите земји членки на ЕУ во однос на БДП е: Естонија 0,06%, Романија 0,13%, Латвија 0,15%, Чешка 0,18%, Полска 0,28%, Бугарија 0,39% и Унгарија 0,45%, или во просек овие земји издвојуваат 0,2% од БДП, наспроти 0,5% од БДП во ЕУ-15.

Имајќи ја предвид важноста на „локалната димензија“ при изготвувањето на плановите за економски развој и плановите за зголемување на вработеноста, предвидено беше посебно внимание да биде посветено на подготовка на локални акциони планови за вработување, согласно веќе воспоставената пракса на креирање акциони планови за вработување на национално ниво, како и Европските насоки и искуства во оваа област. Во текот на 2008 година се изврши „пилотирање“ на овој пристап, преку изготвување на Локални акциони планови за вработување во пет селектирани општини (Битола, Струга, Куманово, Штип со Карбинци и Берово со Пехчево). За успешно изготвување на овие акциони планови, во кои на соодветен начин беа земени предвид конкретните локални состојби, потреби и можности, се воспостави соработка помеѓу релевантните субјекти на локално ниво, вклучувајќи ги тука локалната самоуправа, локалните Центри за вработување, социјалните партнери, невладините организации, провајдерите на обуки и други релевантни субјекти.

Дел од планираните активности за јакнење на капацитетите како во делот на креирање на политиките, програмите и мерките за вработување, така и во делот на нивна практична имплементација, мониторинг и оценка на успешноста и постигнатите резултати, беа реализирани со поддршка обезбедена во рамките на CARDS Проектот „Политики за вработување - фаза 3“.

Во текот на 2008 година, посебно внимание беше посветено на воспоставување на функционален систем за мониторинг и евалуација на имплементацијата на Националната стратегија за вработување и Акциониот план за вработување, кој ќе биде во согласност со европските принципи и искуства и користењето на ЕУ индикаторите за вработување. Беше организирана и соодветна практична обука на лицата кои ќе бидат директно вклучени во мониторингот и известувањето за имплементацијата на политиките за вработување и главните стратешки документи во оваа област.

Модернизација на АВРМ

Несомнено најважната институција на пазарот на труд е АВРМ, која во текот на 2007 и 2008 година продолжи со зајакнување на сопствените капацитети и понатамошна модернизација.

Заради подобрување на политиките на пазарот на труд и овозможување поквалитетни услуги за работодавачите, редовна активност на АВРМ стана истражувањето и анализата на потребите од вештини на пазарот на труд. Во месец јуни 2007 година, беше објавен првиот

Национален извештај од Анализата на потребите од вештини на пазарот на труд во Република Македонија. Се започна и со изработка на индивидуални планови за вработување, како дел од напорите за давање на поквалитетни услуги за невработените лица.

Во текот на 2008 година, главниот фокус на CARDS проектот „Техничка поддршка за политиката за вработување - трета фаза“ е на зајакнување на капацитетот на АВРМ, преку развивање на модел на услуги, помош за изработка на локални акциски планови за вработување, спроведување на обуки од среднорочниот план за обука, итн.

Реформа на трудовото законодавство

Во март 2008 година, Европската Комисија го одобри твининг проектот за хармонизација на трудовото законодавство со законодавството на ЕУ. Проектот започна во јуни 2008 година. Со Проектот се изврши проценка за усогласеноста на македонското трудово законодавство со директивите на ЕУ, беа изработени кореспондентни табели за усогласеност, а во средината на 2009 година ќе произлезат и предлози за измени на законите со цел потполна транспозиција на директивите во македонските закони.

Во август 2008 година, Собранието на Република Македонија го донесе Законот за измена и дополнување на Законот за работни односи. Измените се во насока на подобрување на бизнис климата, поголема флексибилност на пазарот на труд, поедноставување на административните процедури за работодавачите и, воопшто, создавање на услови за подинамичен пазар на труд. Измените вклучуваат:

- Можност работодавачите електронски да пријавуваат и одјавуваат работници;
- Електронска размена на податоци помеѓу АВРМ и институциите за социјално осигурување;
- Зголемување на периодот за кој може да трае договорот за вработување на определено време од четири на пет години и проширување на основата за склучување на таков договор;
- Избришани се одредбите кои при отпуштања на работници од деловни причини ги обврзуваа работодавачите да не можат да најмат работник на истото работно место една година и кои му даваат предност при вработувањето на претходно отпуштениот работник.
- Хармонизирање на одредбите за професионална рехабилитација и инвалидско осигурување;
- Зголемување на казните за прекршување на одредбите од Законот.

Притоа, до крајот на 2008 година се очекува да се донесат и дополнителни измени во Законот за работни односи, главно поврзани со реформата на системот на финансирање на социјални придонеси, но исто така ќе биде извршено и допрецизирање на критериумите за репрезентативност во социјалното преговарање заради зголемување на ефикасноста на работењето на Економско-социјалниот совет.

Планирани активности

Во рамки на планираните мерки и активности на Владата на Република Македонија за подобрување на функционирањето на пазарот на труд, ги издвојуваме следните:

- изготвување на Национална реформска програма, врз основа на Европските насоки за раст и работни места;

- изработка и имплементација на Оперативниот план за активни политики и мерки за вработување за 2009 година;
- подготовка на локални акциони планови за вработување, согласно веќе воспоставената практика на креирање акциони планови за вработување на национално ниво, како и Европските насоки и искуства во оваа област;
- натамошно зголемување на капацитетот на АВРМ, доекипирање и техничко доекипирање на Агенцијата и локалните Центри за вработување;
- реализирање на промотивни активности (брошури, флаери, веб информации и сл.), во насока на поголемо доближување на АВРМ до своите клиенти, преку промовирање на услугите, презентирање на потребните информации, како и на остварените резултати во работењето и имплементацијата на мерките на пазарот на труд;
- одржување на обуки, семинари и други активности за подобрување на знаењата и вештините на стручните лица, во поглед на креирањето на политиките за вработување и стратешките документи, евалуација на резултатите од нивно спроведување, како и во поглед на функционирањето и администрирањето на програмите поддржани од Европскиот социјален фонд
- изработка на софтверско решение што ќе овозможи, преку веб портал, работодавачите од приватниот сектор да можат по електронски пат да извршат засновање или престанок на работниот однос со работниците;
- реализирање на подготвителни активности, кадровско и техничко доекипирање на ИПА одделенијата/секторите во Министерството за труд и социјална политика и Министерството за образование и наука, со цел тие самостојно и целосно да ја преземат функцијата на Оперативна структура за четвртата компонента на ИПА;
- обуки на вработените во МТСП и АВРМ во врска со политиката, мрежата и оперативната структура, како и практично работење на ЕУРЕС (Европски сервиси за вработување - портал што овозможува поврзување на луѓето што бараат работа и работодавците од ЕУ), обука за подготовка на проекти за пазарот на труд кои треба да се финансираат во рамки на ИПА и обука за управување со грантови шеми;
- дополнителни три обуки, од кои првата се однесува на видовите на информации за вработување на пазарот на труд, втората обука е за мониторинг и евалуација на активните мерки на пазарот на труд и службите за вработување и третата обука е за работата и улогата на Европскиот социјален фонд.

Воведување на концепт на бруто плата и реформа на системот на финансирање на социјални придонеси

Владата на Република Македонија започна суштинска реформа на полето на оданочувањето на платите, односно трошоците за работна сила, со цел стимулирање на создавање на нови работни места. Со неодамнешното воведување на рамниот данок и намалувањето на

претходните маргинални стапки (15, 18 и 24%) на 10%, Република Македонија сега спаѓа во групата на земји со најнизок персонален данок на доход. Сепак, сегашното вкупно даночно оптоварување сеуште е релативно високо, пред се за ниско-квалификуваните работници, кои се најранлива група од аспект на невработеност и неформална вработеност. Високото даночно оптоварување кај ниско платените работници е резултат на постоењето на минимална основица за плаќање на придонесите за задолжително социјално осигурување која изнесува 65% од просечната плата во Републиката. Така, за работник кој заработува просечна плата и кој добива надоместоци на плата кои се ослободени од оданочување (надоместок за храна и превоз), даночното оптоварување изнесува 33%, додека за работник кој заработува половина од просечната плата (вклучувајќи ги и надоместоците на плата кои се ослободени од оданочување), даночното оптоварување е повисоко и изнесува околу 39%. Значи системот на „оданочување“ на работната сила е регресивен.

Со цел намалување на даночното оптоварување и намалување на административниот товар на претпријатијата, односно во насока на создавање на потранспарентен систем, со лесно препознатливи трошоци за работна сила, Владата презема суштинска реформа на системот. Реформата започнува во јануари 2009, а се состои од:

- целосно хармонизирање на основиците за плаќање на придонеси и намалување на минималната основица за плаќање на социјални придонеси од 65% на 50%,
- намалување на стапките на социјалните придонеси од 32,0% на 27,9% и понатаму до 22% во 2011 година,
- воведување на концепт на исплата на бруто-плата на работниците со проширена даночна основа (инкорпорирање на надоместоците за храна и превоз), и
- интегрирана наплата на придонесите за социјално осигурување и персоналниот данок на доход во Управата за јавни приходи.

Со усогласување и интегрирање на основиците, пресметките и наплатата на социјалните придонеси, ќе се олесни административниот товар врз претпријатијата со тоа што пресметката нема да се врши на различна основа за различните придонеси. Исто така, со оваа мерка ќе се создаде добра основа за поажурно следење и поедноставно контролирање на плаќањето на придонесите од страна на надлежните институции и рамноправна конкуренција помеѓу економските субјекти.

Намалувањето на минималната основица од која се плаќаат придонесите ќе обезбеди прогресивност на системот на оданочување, наспроти сегашната регресивност и ќе придонесе за намалување на платниот јаз особено кај пониските нивоа на плати. Исто така, пониската минимална основица до одреден степен ќе влијае стимулативно врз работодавачите да ги пријавуваат како вработени и социјално да ги осигуруваат работниците (особено оние во гранките со ниски плати).

Намалувањето на стапките на придонесите, исто така, дополнително ќе го намали платниот јаз. Намалувањето на стапките на придонесите за социјално осигурување ќе се врши постепено од сегашните 32% во вкупен износ на 22% до 2011 година.

Со промена на пресметката и концептот на исплата на плата, обврзник за плаќање на придонесите за задолжително социјално осигурување е работникот, а работодавачот ќе ги уплатува придонесите во име и за сметка на работникот. Работниците ќе имаат целосен увид во тоа дали е исполнета нивната обврска и ќе имаат поголем интерес да вршат притисок врз работодавачот да ги уплатува придонесите. Платените придонеси ќе бидат прикажани на заверена писмена пресметка за плата.

Надоместоците за храна и превоз, ќе станат составен дел на бруто платата и нема да бидат ослободени од плаќање на придонеси за социјално осигурување, бидејќи во реалноста тие најчесто се исплатуваат во готовина, а не како топол оброк, автобуска карта и сл., односно со тек на време ја изгубиле вистинската функција. Исто така, нивното неоданочување (до одреден износ) е злоупотребено од некои работодавачи кои всушност ја супституираат платата со надоместоци за храна и превоз. За да се ублажи ефектот од вклучувањето на надоместокот за храна и превоз во платата и неговото оданочување, ќе се зголеми износот на личното ослободување од персоналниот данок на доход од сегашните 3294 денари на 7000 денари за 2009 година. Во новиот систем, во работните договори ќе биде дефиниран износот на бруто плата која ја добива работникот.

По воведувањето на концептот на исплата на бруто плата, единствениот трошок на работодавачот е платата на работникот. Исто така, поедноставена ќе биде пресметката на плати, со што ќе се намалат административните трошоци на работодавачот. Понатаму, се стеснуваат маргините за можна манипулација од страна на работодавачот во насока на избегнување на обврската за плаќање на придонеси, бидејќи обврската за плаќање е врзана со исплата на плата.

Со интегрираната наплата на придонесите за социјално осигурување и персоналниот данок на доход, од страна на Управата за јавни приходи, ќе се овозможи поедноставување и поефтинување на системот, подобра централизирана евиденција и намалување на евазијата.

Прилог 2: Фискални влијанија од реформата на социјалните придонеси

Врз основа на пресметките на Министерството за финансии, а потврдени од Светска банка³ фискалните влијанија од реформата на социјалните придонеси нема да бидат значајни. Имено, врз основа на следните претпоставки за 2009 година:

- економски раст од 5.5%,
- ниска инфлација од 3 – 3.5%,
- пораст на просечната плата од 10%
- како и пораст на вработеноста од 4%

се очекува во 2009 година загубата на приходи во буџетот да не изнесува повеќе од 0.2% од БДП. Подетално, загубата на приходи би изнесувала:

- Фонд за здравствено осигурување – 5,2% намалени приходи во 2009 - година во однос на 2008 година,
- Фонд за пензиско осигурување – 3% повеќе приходи во 2009 година во однос на 2008 година,
- Агенција за вработување – исто ниво на приходи во 2009 година како и во 2008 година.

Истовремено, реформата е неутрална од аспект на приходите од персонален данок на доход.

Што се однесува до оданочувањето на трудот, со предложената реформа истото значително ќе опадне како резултат на намалувањето на стапките за социјални придонеси и тоа за 4.1 п.п во 2009 година, 3.2% п.п во 2010 година и 2.7 п.п во 2011 година. Иако реформата предвидува проширување на даночната основа што потенцијално би ги зголемило трошоците за работна сила, овој ефект ќе биде неутрализиран од зголеменото лично ослободување.

Притоа, особено е значајно што најголемо намалување на оданочувањето на трудот ќе биде забележано кај ниско-платените работници, кое ќе се намали од 40% на 32% во 2009 година. Дополнително намалување на оданочувањето на трудот ќе биде забележано во 2010 и 2011 година. Ефектот врз вработеноста е прикажан понатаму во текстот.

³ Светска банка (2008) Technical Note – Fiscal impact of Planned reduction in Social security contribution rates, prepared by Evgenij Najdov.

Здравствениот систем и реформите во областа на здравството

Здравствената состојба на населението е еден од факторите кои влијаат врз развојниот пат на земјата. Здравите работници се попродуктивни затоа што имаат повеќе енергија, издржливост, концентрација и креативност со кои се посветуваат на работните обврски. Здравјето, исхранетоста и продуктивноста се тесно поврзани. Оттука, доколку се подобри општата здравствена состојба на нацијата, ќе се зголеми работоспособното население кое може да учествува во производните процеси, што значи поголемо производство, поголем доход, а повисокиот личен доход им овозможува на работниците да живеат поквалитетно, да се хранат поздраво и сл. што ќе ја подобри нивната здравствена состојба. Од аспект, пак, на општеството, повисокиот доход ќе обезбеди повеќе средства за финансирање на здравствениот систем и подобри здравствени услуги.

Но, обемот, видот и квалитетот на здравствените услуги не зависат само од расположливите средства, туку и од ефикасноста во трошењето на тие средства. Зголемување на ефикасноста во трошењето на средствата, односно постигнување на поголеми ефекти со исти средства, е неопходност и поради реформата на системот на финансирање на социјалните придонеси која ќе започне од 01.01.2009 година, со која е предвидено намалување на стапката на придонесот на здравствено осигурување од 9,2% на 7,5% во 2009 година. Притоа, и покрај проширувањето на даночната основа која ја предвидува реформата (со вклучување на храна и превоз во платата) и очекуваниот пораст на вработеноста во 2009 година, сепак Фондот за здравствено осигурување ќе има загуба во вкупните приходи.

Затоа во 2009 година и на среден рок, Владата на Република Македонија ќе преземе значителни реформи/активности во здравствениот систем, меѓу кои најважни се:

- користење на медицинската мапа како алатка за рационализација на системот на јавни здравствени установи;
- дефинирање и примена на основен пакет на здравствени услуги за сите граѓани на Република Македонија;
- финансирање на отсуство при раѓање и доење од општите даноци, и слично.

Министерството за здравство спроведува интензивни промени во здравствениот сектор со цел унапредување на здравјето и подобрување на здравствениот систем кој ќе одговара на потребите на населението, како и на процесот на подобрување на човечкиот капитал во Република Македонија. Промените во здравството се во согласност со стратегиите и политиките на ЕУ, како и законодавството на ЕУ во областите каде е донесено.

Основа на здравствениот систем во Република Македонија и понатаму е примарната здравствена заштита ориентирана кон поединецот, семејството и заедницата, со акцент на превентивната здравствена заштита.

Системот за евиденции во областа на здравството се реформира така што истиот ќе даде можност да се добиваат податоци со квалитет и формат согласно стандардите на ЕУ (Европскиот центар за заразни болести, Генералниот директорат за здравје и заштита на потрошувачите) и меѓународните организации каде Република Македонија е членка (Совет на Европа, ООН – особено СЗО, УНИЦЕФ, УНДП и УНАИДС).

Со донесување на новиот Закон за евиденции во здравството ќе се воспостави основа за воведување на интегриран здравствен информатички систем кој обезбедува воспоставување на електронска картичка, трошкова ефективност на прибирањето на податоци и нивната анализа, следење на пациентот низ системот со заштита на личните податоци, односно воведување на електронски здравствен картон (е-досие), навремена реализација на правата на пациентот за превенција, лекување и рехабилитација, трошкова ефикасност на системот на превенција, лекување и рехабилитација, унапредување на квалитетот на здравствената заштита без дискриминација, интегриран болнички информатички систем, примена на дијагностички поврзани групи (ДРГ), нови можности за брза комуникација со пациентот - портал за пациентот и активна улога на пациентот во неговата здравствена заштита.

Понатаму, со донесувањето на новиот Закон за заштита на правата на пациентите се заштитуваат правата на пациентите што ги содржи Европската повелба за правата на пациентите и Амстердамската декларација за правата на пациентите на СЗО.

Во областа на безбедноста на лековите и медицинските помагала, храната, козметичките средства и хемикалиите, во согласност со правото на ЕУ донесени се: Законот за лекови и медицински помагала, Законот за безбедност на козметичките средства, Законот за хемикалии, Измени и дополнувања на Законот за храна и Законот за дроги. Предвидено е заокружување на законодавството во наведените области преку донесување на подзаконски акти. Соодветната и потполна примена на Законот за храна ќе обезбеди здравствено безбедна и квалитетна храна за потрошувачите.

Донесен е и Законот за биолошки потпомогнато оплодување, кој во потполност ја вовеле во примена во Македонија Директивата на ЕУ за трансплантација на органи, ткива и клетки и донесе повеќе други позитивни промени на национален план.

За трите клучни аспекти кај зависностите - контрола на тутун, алкохол и дроги спроведени се реформи преку примена на донесениот Закон за дроги, донесената Стратегија за дроги, воспоставување на Национален центар за зависности, изготвување и донесување на Стратегија за намалување на штетните последици од злоупотреба на алкохолот (во потполна согласност со Стратегијата на ЕУ), ратификување на Рамковната конвенција за контрола на тутунот и примена на Стратегијата за контрола на тутунот. Со последните измени на Законот за тутун и тутунски производи воспоставена е правна основа за воведување на сликовните здравствени предупредувања.

Интензивно се применуваат 15 програми за јавно здравје што во потполност ја следат програмата за јавно здравје на ЕУ и Здравствената политика на ЕУ. Овие програми ќе продолжат преку понатамошна финансиска поддршка од Владата. Исто така, продолжуваат и постојните кампањи за јавно здравје за рано откривање на карцином на грлото на матката и рак на дојката и за превенција на болести кај населението (рано откривање и советување).

Заради постигнување на Европските стандарди во болничката здравствена заштита, се прават значајни инвестиции во здравството во правец на набавка на медицинска опрема, реконструкција на болниците и воспоставување на Центар за позитрон емисиона томографија (ПЕТ Центар), како и унапредување на кадровскиот потенцијал во здравството за водење на евро-интеграциските процеси.

Планирани реформски активности

Унапредувањето на квалитетот на здравствената заштита ќе биде приоритет во следниот период, со примена на акредитација и реакредитација на здравствените установи, здравствените работници, постапките и упатствата за лекување, спроведување на внатрешно и надворешно следење и поголема вклученост и влијание на корисниците на здравствени услуги, со основна цел подобрување на човечкиот капитал.

Модернизацијата на здравството во наредниот период, меѓу другото продолжува преку подготвување на следните стратешки документи:

- Стратегија за адолесцентно здравје,
- Стратегија за палијативна здравствена заштита,
- Стратегија за репродуктивно здравје,
- Акционен план за превенција на канцер,
- Акционен план за заштита од штетните последици на алкохолизмот кај младите (2009-2010),
- Донесување и примена на нов Закон за прекинување на бременоста.

Финансирањето на системот за здравствена заштита и натаму ќе се базира на здравственото осигурување и на начелата на заемност, солидарност и правичност, со обезбедување на неговата одржливост. Пакетот на основни здравствени услуги во рамки на здравственото осигурување ќе се дефинира согласно потребите на населението и расположливите финансиски средства. Фондот за здравствено осигурување ќе се модернизира за да обезбеди спроведување на осигурувањето и на пакетот на основни здравствени услуги.

Реформи за подобрување на бизнис климата

Регулаторна реформа

Економската програма на Владата на Република Македонија е фокусирана кон развој на приватниот сектор, зголемување на нивото на инвестиции (домашни и странски) и, оттука, зголемување на побарувачката на работна сила. Активностите се дизајнирани во насока на унапредување на бизнис климата и креирање на еднакви можности за раст и развој на сите учесници во економските процеси.

Бидејќи регулаторното оптоварување беше идентификувано како бариера за слободно вршење на бизнис и добивање на квалитетни јавни услуги за граѓаните, кон крајот на 2006 година Владата започна со имплементирање на Регулаторни реформи во две клучни области:

- Ревидирање на постојната регулатива преку регулаторна гилотина;
- Систематско следење на новата регулатива.

- Регулаторна гилотина-

Во насока на подобрување на деловното окружување и поедноставување на процедурите за вршење бизнис, Владата на Република Македонија на 28.11.2006 година со Одлука за воведување Гилотина на прописи, започна еден од најкрупните и најзначајни проекти за подобрување на вкупната економска активност – Регулаторна гилотина.

Целта на Проектот е преку систематско и континуирано ревидирање на постојната регулатива во Република Македонија да се поедностават и елиминираат несуштинските формалности и административни пречки кои го оптоваруваат секојдневното работење и делување на бизнисите и граѓаните.

Во рамки на активностите за реализација на проектот „Регулаторна гилотина“, до Владата на Република Македонија беа поднесени три сета на препораки и истите беа усвоени.

Препораките беа во насока на поедноставување и намалување на административните процедури, документација, надоместоци и рокови, како и за отстранување на непотребните, односно неусогласени прописи од правниот поредок на Република Македонија, кои датираат од поранешна СФРЈ и СРМ или за нивна замена. Листа од 2000 прописи (закони и подзаконски акти) беа разгледани и ревидирани, прво од страна на владините институции, а потоа од страна на деловната заедница која достави повеќе од 900 предлози, а на крај конечните препораки беа подготвени од страна на Секторот за регулаторна реформа со поддршка на независни експерти. Трите сета на препораки опфаќаат измена или дополнување на 545 прописи од кои 64 се закони а 481 подзаконски акти. До сега се реализирани 39 закони и 382 подзаконски акти.

-Проценка на влијанието на регулативата-

Правната рамка за Проценка на влијанието на регулативата (ПВР) се донесе во февруари и март 2008 година преку: Деловник за изменување и дополнување на Деловникот за работа на Владата на Република Македонија, Методологија за проценка на влијанието на регулативата и Одлука за формата и содржината на обрасците за проценка на влијанието на регулативата.

Имплементацијата на ПВР методологијата ќе се одвива во две фази, пробна ПВР и целосна ПВР, во согласност со најдобрите ЕУ практики. Овој процес ќе опфаќа редовни консултации меѓу јавниот и приватниот сектор и примена на Единствениот национален електронски регистар. Систематскиот мониторинг и проценка на квалитетот на новите прописи постепено ќе го зголемува својот делокруг. Секторот за регулаторна реформа има ангажирано консултанти преку проектот BERIS на Светската банка и проектот EAR/GOFRE за да обезбедат техничка поддршка на ПВР процесот, а исто така обезбедена е и поддршка од страна на USAID за подготовка на Националниот електронски регистар и за редуцирање на формалностите. Програмите за јакнење на капацитетот и за обука на администрацијата продолжија да се реализираат и во 2008 година.

Во насока на подобрување на бизнис климата и намалување на трошоците на деловните субјекти и граѓаните, планирани се измени на Законот за судски такси, за кој во текот на септември 2008 година започна ПВР пилот проект.

Во пилот проектот вклучени се Секторот за економски политики и регулаторна реформа, Министерството за правда, Министерството за финансии, локални консултанти, Врховниот суд на Република Македонија, Здружението на судии и обвинители, Адвокатската комора на Република Македонија, како и други заинтересирани страни доколку бидат идентификувани во текот на спроведување на ПВР.

Работната група за спроведување на Пилот проектот е формирана во септември 2008 година. Во наредниот период, продолжува целосната проценка на влијанието на регулативата.

Влез на пазар

Законот за измена и дополнување на Законот за едношалтерски систем (ЗЕС) и за водење на трговскиот регистер и регистарот на други правни лица беше донесен со цел да се отстранат несуштински бизнис формалности од едношалтерскиот систем. Реформите преземени во областа на отварање бизнис придонесоа Република Македонија да биде втора во Европа (веднаш зад Грузија по критериумот отварање бизнис – Doing Business Report, 2009).

Најважни измени се следните:

- Воведување на општа клаузула за бизнис, што значи по сила на закон се овозможува најголема слобода на фирмите во Република Македонија за вршење на сите дејности од Националната класификација на дејности, без обврска да менуваат претежна дејност согласно условот кој досега постоеше во ЗЕС;
- Централниот Регистар на Република Македонија (ЦРМ) е правно овластена канцеларија за давање дигитални сертификати издадени од овластените издавачи на дигитални сертификати во Република Македонија;
- Времето за регистрација на фирма преку едношалтерскиот систем е скратено на четири часа од 3 дена, како резултат на пресметаното просечно време на регистрација за 2007 година кое изнесува 26 часа и значително забрзаната размена на податоци меѓу Управата за јавни приходи и ЦРМ;
- Се обезбедува правна основа АВРМ, Фондовите за пензиско и инвалидско осигурување и за здравствено осигурување да се приклучат со ЦРМ преку едношалтерски систем за да може да се намалат потребните чекори во започнувањето со бизнис.

Олеснување на надворешната трговија

Царинската управа заедно со повеќе владини институции кои издаваат одобренија, дозволи и лиценци за увоз, извоз и транзит, интензивно работи на воспоставување на Едношалтерски систем за увоз и извоз и контрола при единствено застанување. За потребите на Проектот набавена е и инсталирана информациска и комуникациска опрема и изработена е софтверска апликација. Понатамошните активности ќе бидат насочени кон обука и стручно оспособување на лицата за користење на апликацијата и мрежно поврзување на институциите. Имплементацијата на системот ќе овозможи македонските компании кои се вклучени во надворешната трговија електронски да аплицираат и да добиваат дозволи за увоз, извоз и транзит од сите петнаесет институции кои ги издаваат истите. Покрај дозволите и квотите,

системот ќе овозможи електронско поднесување и обработка на царинските декларации за транзит. Воедно, системот ја олеснува достапноста до податоците и информациите, и нивната употреба, со што се забрзува и поедноставува протокот на информации и податоци помеѓу јавниот и приватниот сектор. Овој концепт придонесува за намалување на нетрговските бариери и влијае позитивно врз работењето на стопанските субјекти. Системот е достапен на интернет страната www.exim.gov.mk. По завршувањето на пробното тестирање на системот, неговата целосна имплементација е планирана да започне до крајот на оваа година.

Истовремено, Царинската управа презема интензивни активности за промоција на можноста за користење на поедноставените царински постапки.

Формирано е Советодавно тело составено од претставници на Царинската управа, стопанските комори, групацијата на меѓународни шпедитери и здруженијата на камионски транспортери, кое дава предлози за олеснување на движењето на стоката, олеснување и забрзување на царинските постапки и дава предлози и мислења за евентуални измени на законските и подзаконските акти кои го регулираат царинското работење.

Планирани активности

Царинската управа ќе продолжи со реформите и модернизацијата согласно Стратешкиот план и Националната програма за усвојување на правото на ЕУ.

Кон крајот на 2007 година, Царинската управа донесе нова Стратегија за развој за периодот 2008 – 2010 со пет стратешки цели:

- Правна рамка – хармонизирање со европската регулатива;
- Ефикасна наплата на увозни давачки и спроведување на мерките на трговската политика;
- Заштита на граѓаните и борба против организираниот криминал;
- Ефективна примена на информатички комуникациски технологии;
- Осовременување на царинската служба и засилување на соработката.

Притоа, во наредниот период посебно ќе се интензивираат активностите за:

- промоција на концептот на овластен економски оператор и поедноставените царински постапки;
- целосна имплементација на едношалтерскиот систем за увоз и извоз и контрола при единствено застанување;
- полна функционалност на царинската лабораторија;
- воведување на интегрираната царинска и статистичка номенклатура на ЕУ – TARIC (Tarif Intégré de la Communauté);
- засилување на механизмите на царински надзор;
- развој и усовршување на методите за анализа на ризик и селективност во откривањето на недозволената трговија и криминал;
- унапредување на соработката и размената на податоци со домашните и странските институции, како и со бизнис заедницата;

- воспоставување на нов ИТ систем интероперабилен со ИТ системите на ЕУ.

Заштита на сопственички права

Катастар на недвижности

Во периодот јуни 2007 – јуни 2008 година темпото на воспоставување на Катастар на недвижности на територијата на Република Македонија се одвиваше со планираната динамика во рамки на активностите предвидени со годишните и квартални планови на проектот - Катастар на недвижности и регистрација.

Во првиот квартал (31.03.2008) од 2008 година процентот на воспоставен Катастар на недвижности изнесува 71,5% а во вториот квартал (31.06.2008) од 2008 година процентот на воспоставен КН изнесува 75% од територијата на Република Македонија.

Согласно годишната програма за работа на Агенцијата за катастар на недвижности за 2008 година, се планира до крајот на 2008 година да се воспостави Катастар на недвижности на 82% од територијата на Република Македонија, со можност и за надминување на планот.

До крајот на 2009 година, предвидена е 100% покриеност на територијата на Република Македонија со Катастар на недвижности.

Планирани активности до крајот на 2008 и за 2009 година

Во наредниот период планирани се следните активности:

- претставување на е-катастар за сите подрачни одделенија низ Република Македонија во текот на 2009 година;
- докомплетирање на Глобалниот Навигациски Сателитски Систем на целата територија на Република Македонија во текот на 2009 година;
- конверзија и векторизација на геодетските карти – до крај на вториот квартал од 2009 година;
- размена на податоци со партнерски институции до првиот квартал од 2009 година;
- преземање на Регистерот за просторни единици до крајот на вториот квартал на 2009 година;
- E-store (Internet) до крајот на првиот квартал на 2009 година.

Реформи во судството

Повисоката ефикасност на судскиот систем е важен елемент во рамки на општото бизнис окружување. Имено, долгите судски спорови и ниската должничко - доверителска доверба се препрека за оптимален развој на фирмите.

Реформите во судството кои ги презема Владата на Република Македонија се во насока на:

- Забрзување на судските процеси;
- Подобрување на должничко-доверителските односи.

Реализацијата на реформите во правосудниот систем продолжува во согласност со Стратегијата за реформа на правосудниот систем и Акциониот план за нејзина имплементација, со забрзани и соодветни активности за практична имплементација на сите закони, со покажување на видливи резултати во правец на јакнење на независноста и зголемување на ефикасноста на судството, што ќе придонесе кон ефикасно остварување на уставно загарантираните права на граѓаните.

Ефектите и резултати од реализацијата на судските реформи покажуваат дека во споредба со изминатите години, во кои е забележано постојано зголемување на бројот на новопримените предмети во судовите, во 2008 година за првпат се бележи значително намалување на приливот на примените предмети за 40,6% (или за 205.000 предмети), како и за првпат се бележи намалување на заостатокот на нерешени предмети за 13,7% (или за 125.000 предмети).

Со имплементација на Законот за Судски Совет се рedefинира и се измени надлежноста во процесот на избор и разрешување на судиите, како гаранција за судската независност и самостојност. Судскиот Совет е комплетиран и функционира во полн состав. Во текот на 2008 година усвоен е Правилник за критериуми за оценување на работата на судиите и дефинирани се обрасци за следење и оценување на работата на судиите. Од страна на Судскиот Совет беа определени 9 пилот судови за пополнување на обрасците за следење и евалуација на работата на судиите, кои до 20.09.2008 година ги пополнија и доставија Обрасците до Судскиот совет на Република Македонија. Од првичната анализа на податоците се констатира дека околу 80% од судиите кои ги пополниле обрасците, постигнуваат резултати, согласно критериумите за квалитет и квантитет во нивното работење.

Во правец на исполнување на стандардите за независно, сигурно и непристрасно судство, согласно Законот за судови, во рамки на основните судови со проширена надлежност, веќе се основани специјализирани судски оддели, кои постапуваат по стопански спорови, со што се овозможува поефикасно решавање на постапките од таа област.

За формираниот Апелационен суд - Гостивар и за Управниот суд, обезбедена е нивна целосна функционалност, во смисла на обезбедување на опрема и кадровско екипирање.

Во март 2008 година усвоени се измени на Законот за судовите, со кои во Основниот суд Скопје 1 Скопје се формира специјализирано судско одделение за организиран криминал и корупција за целата територија на Република Македонија.

Со Судскиот деловник се воведени новини за подобро управување со предметите во судовите, преку задолжително електронско заведување на предметите и нивна електронска распределба по случаен избор на судиите. Со цел ефикасна примена на Судскиот деловник, реализирана е Програма за обука на судската администрација, согласно која обучени се 250 судски службеници за електронско водење на уписниците.

Заради поефикасно работење и натамошна професионализација на судската администрација, донесен е Законот за судска служба, кој ќе почне да се применува од 01.01.2009 година со кој се регулираат правата, обврските и статусот на судската администрација, како и прашања поврзани со посебниот статус и платите на судските служби. Со Законот е регулирана и материјата за администрирање на судски предмети.

Со цел подобрување на статусот на судиите, донесен е Законот за плати на судии, во кој се вградени најновите меѓународни стандарди за подобрување на економско-материјалната состојба и положба на судиите во функција на јакнење на нивната независност и ефикасност, квалитетно и навремено решавање на предметите.

Врз основа на препораките од оценувачката мисија на ЕК за префрлување на надлежноста за управување со буџетот на судовите врз Судскиот совет, во август 2008 година донесен е Законот за измени на Законот за судски буџет, со кој управувањето на финансиските средства преминува во надлежност на Судскиот совет на Република Македонија.

Во насока на отстранување на причините за големата бавност во процесот на извршување на судските одлуки во граѓанските предмети, како еден од приоритетите од Европското партнерство, се имплементира Законот за извршување. Заради надминување на недостатоците, кои беа утврдени откако Законот за извршување почна практично да се применува, во јануари 2008 година, беше донесен Закон за измени и дополнување на Законот за извршување. Истовремено, Правилникот за определување на бројот на извршители беше променет, со цел да се зголеми бројот на извршители на територијата на основните судови од 69 на 132. Новите слободни места за извршители имаат за цел да го зајакнат капацитетот за справување со обемот на работа откако завршените спроведливи судски предмети ќе им се префрлат исклучиво на извршителите.

Министерството за правда, врз основа на Информацијата со предлог мерки за подобрување на деловната клима, согласно препораките на Doing Business Извештајот на Светска банка, го подготви Законот за измени и дополнување на Законот за парнична постапка, кој беше донесен на 01.09.2008 година. Со измените се воведуваат решенија за забрзување на судските постапки, во функција на подобрување на ефикасноста и ажурноста на судовите која се обезбедува преку незаведувањето на судските предмети за кои не се платени судски такси.

Во правец на поефикасно решавање на спорите со решенијата од Законот за медијација, се уредува алтернативното, вонсудско решавање на спорите, со што судовите ќе се растоварат од значителен број предмети и ќе се обезбеди побрз и поекономичен пристап на граѓаните до правдата и ефикасно алтернативно решавање на спорите. Комората на медијатори веќе функционира, со вкупно 98 избрани медијатори. Воедно отворен е прв Центар за медијација во Скопје. Со цел да се утврди правниот статус на Комората и заради нејзино непречено функционирање и регистрирање во Централниот регистар на Република Македонија, се извршија измени и дополнување на Законот за медијација.

Со цел да се намали бројот на нерешени прекршочни предмети и да се зголеми ефикасноста на судовите, од страна на Претседателот на Врховниот суд, во текот на јули и август 2008 беа преземени активности за побрзо решавање на прекршочните предмети, и сите судовите беа задолжени да постапат по прекршочните предмети, кои се застарени, во смисла на донесување на Решенија за застареност, и истовремено нивно бришење од евиденциите за остатокот на предмети.

Во поглед на функционирање на информатичката технологија (ИТ) во судството и ефикасно управување со судските предмети, започнати се активностите за воведување на Автоматизиран информатички систем за управување со судски предмети (ACCMIS), кои ќе

завршат до крајот на 2009 година. Со реализација на оваа активност ќе се изврши квалитативно подобрување на информатичкото решение за работа со судските предмети. Софтверот е во завршна фаза на изработка.

Заради воведување на интернет и електронска пошта во судовите, Министерството за правда на 15.08.2008 година распиша тендер за воведување на интернет во судовите на 36 локации за 1420 персонални компјутери со висока заштита од интернет напади и со антивирусна заштита.

Планирани реформски активности во областа на судството

Претстојните активности за зајакнување на независноста на судството и подобрување во извршувањето на судската функција ќе бидат насочени кон спроведување на правните решенија, кои обезбедуваат не само независност, туку и одговорност при извршувањето на функцијата, како и зголемување на квалитетот и процена на основите за промовирање на истата. Всушност, во наредниот период продолжуваат веќе започнатите реформски активности.

Со цел да се обезбеди континуитет на судската реформа, ќе се продолжи со имплементација на Законот за судови и Законот за судски совет, примена на Правилникот за постапката и критериумите за следење и оценување на работата на судиите со кои се врши квантитативно и квалитативно оценување на работата на судиите; и донесување на Закон за плати на членовите на Судскиот совет.

Понатаму следи имплементација и примена на новиот Закон за судови, финализирање на градежните работи за реновирање на Основните судови и имплементација на Законот за судска служба.

Во 2009 година, се очекува да отпочне со имплементација ИПА проект - Поддршка за подобро, поефективно и помодерно функционирање на Управниот Суд. Активностите од проектот ќе придонесат за поефикасно решавање на управните спорови, подобрување на капацитетите со човечки ресурси во Управниот Суд и нивна обука, подобрување во делот на менаџирање со случаите и нивната евиденција како и подобрување на компјутерскиот систем.

Изградба на физички капитал

Важен предуслов за економскиот развој на една земја е економската инфраструктура која влијае врз деловните можности, како и врз привлечноста на земјата за работа и инвестирање. Така на пример, ефикасната и сигурна патна инфраструктура ја олеснува и поттикнува мобилноста на луѓето и стоките, ја надминува ограниченоста на локалните пазари и создава претпоставки за рамнотежен регионален развој. Оттука, изградбата и подобрувањето на инфраструктурата се од витално значење за намалување на невработеноста и сиромаштијата, подобрување на животниот стандард, зголемување на конкурентноста на националната економија и постигнување на забрзан економски раст. Владата на Република Македонија отпочна големи јавни инвестициски проекти од областа на транспортна, гасоводна и енергетска мрежа, водоснабдување и одведување на отпадни води, и системи на наводнување. Притоа, Владата презема активности за воведување и на приватниот сектор во финансирање и управување со одредени јавни услуги и физичка инфраструктура.

Во процесот на подобрување на бизнис климата значајно место заземаат напорите на Владата за изградба на инфраструктурата. Во таа насока спаѓаат:

- Инвестиции во енергетскиот сектор
- Инвестиции во авио сообраќајот
- Инвестиции во патната инфраструктура
- Инвестициите во Железничкиот сектор

Инвестиции во енергетски сектор

Во изминатиот период, Владата на Република Македонија презеде интензивни активности во енергетскиот сектор, особено во делот на производство на енергија и поврзување со соседните системи за електрична енергија, со цел да се подобри сигурноста на снабдување на потрошувачите со електрична енергија. Овие проекти ќе придонесат за зголемување на производството на енергија и подобрување на енергетското трговско салдо на Република Македонија, како и за квалитетно снабдување на потрошувачите со енергија. Следните проекти се дел од значајните инвестиции:

1. ХЕЦ „Чебрин“ и ХЕЦ „Галиште“ - Беа доставени две понуди за изведба, од конзорциумот RWE Power - Германија и HSE - Словенија, и Verbund - Австрија.
2. ХЕЦ „Бошков мост“ - Министерството за економија објави меѓународен јавен повик за изразување на интерес заради претквалификација за доделување концесија за изградба на централата. Според условите во јавниот повик, 14 компании од различни земји се квалификуваа во следната рунда. Последната фаза, јавно отварање на евалуациите на понудите и изборот на најдобрата понуда, се очекува да се одржи во претстојните месеци.
3. Мали хидроцентрални - Министерството за економија објави втор меѓународен јавен повик за изградба на 28 мали хидроцентрали. Доставени беа понуди за 24 локации и во претстојниот период најдобрите понудувачи ќе потпишат концесиски договор за вода.
4. Комбинирана гасна централа „Енергетика“ - Владата на Република Македонија согласно Законот за енергија, на ЕЛЕМ му даде овластување за изградба на когенеративна гасна топлана – електрана „Енергетика“. Овој објект ќе произведе електрична енергија и греење со инсталиран капацитет од минимум 300 MW за електрична енергија и 150 MW за греење. Според техничката документација за изградба на овој објект, инвестицијата вреди 250 милиони евра.
5. Комбинирана гасна централа „ТЕ - ТО“ Скопје - На „ТЕ - ТО“ - Скопје му беше дадено овластување за изградба на комбинираната гасна централа. Според ова овластување, објектот ќе произведува електрична и термална енергија со инсталиран капацитет од 240 MW за електрична енергија и 160 MW за термална енергија. Според техничката документација, за изградба на овој објект потребни се 140 милиони евра инвестиции.
6. 400 (kw) поврзување Штип (Република Македонија) - Ниш (Република Србија) - Владата на Република Македонија одобри државна гаранција во износ од 11 милиони евра за изградба на оваа врска. МЕПСО ќе инвестира 3 милиони евра, кои ќе ги покрива со заем. Должината на оваа линија на територијата на Република Македонија е 70 км.

7. Лабораторија за сончево тестирање - Беше изградена лабораторија за сончево тестирање со грант од Република Австрија заради тестирање на сончеви колектори од домашно производство наменети за домашниот и странскиот пазар.
8. ГЕФ (Global Environment Facility - GEF) Проект - Како дел од активностите на ГЕФ проектот купена е опрема за мерење на потенцијалот на моќта на ветерот во Република Македонија.

Авио сообраќај

Владата на Република Македонија ја почна постапката за доделување на концесија за изградба, реконструкција и користење на двата аеродрома во Република Македонија („Александар Велики“ – Скопје и „Св. Апостол Павле“ – Охрид), како и за изградба на нов карго аеродром во Штип.

Во транспарентна постапка како концесионер е избран турскиот концесионер ТАВ, кој според договорот ќе инвестира 270 милиони евра за изградба и модернизирање на аеродромите. Договорот е потпишан, а изградбата почнува од јануари 2009 година. Според концесионерот, капацитетот на Аеродромите ќе се зголеми од 11.000 летови во 2007 на 28.000 во 2030 година, додека бројот на патници ќе се зголеми од 671.000 во 2007 на 2.500.000 во 2030 година.

Изградба на патишта

Заради унапредување на патната инфраструктура во Република Македонија, преземени се активности за завршување на двете останати делници од Коридор 10 кои треба да се издигнат на ниво на автопат, Табановце-Куманово и Демир Капија-Смоквица.

Во однос на изградбата на делницата Табановце-Куманово со должина од 7,62 км, потпишан е Договор со Светска Банка за заем во износ од 7,35 милиони евра, а изградбата е во тек.

Останатиот дел од коридорот треба да се финансира преку ИПА (Instruments for Pre-accession) средства врз основа на ИПА Оперативна програма за регионален развој (2007-2009). ИПА апликацијата подготвена од страна на Министерството за транспорт и врски, Министерството за финансии и Фондот за магистрални и регионални патишта беше испратена до Европската Комисија-Директорат за регионален развој во април 2008 година. По добиените коментари официјално ИПА апликацијата беше испратена во август 2008 година. Во моментот се работи на ревизија на ИПА апликацијата.

Во однос на изградбата на обиколницата Скопје, согласно Информацијата за статусот на имплементација на Проектот изработена од страна на Фондот за магистрални и регионални патишта, во првата фаза на конструкција на обиколницата Скопје, секција Хиподром-Оризари, градежните работи се во тек, додека во првото тромесечје кај втората фаза на делницата Оризари-Сарај конструкциските работи се навремено завршени и истата делница беше официјално пуштена на 24.07.2008 година. Обиколницата ќе биде завршена до крајот на годината.

Освен на Коридорите, Владата на Република Македонија посвети целосно внимание на обнова и на изградба на регионалните и на локалните патишта, бидејќи тие претставуваат голем дел од транспортната инфраструктура во земјата. Владата обезбеди финансиски средства во износ од 70 милиони евра за периодот 2008-2012 година за проектот наречен „Обнова и

инвестирање за одржување на регионални и на локални патишта“ во вкупна должина од 330 км и 420 км, соодветно.

Во јули 2008 година, Министерство за транспорт и врски објави барање за писмо за пројавување интерес за учество на ограничен јавен повик за концесии на серија на патишта за наплата на патарина, при што процедурата е во тек.

Железница

Владата на Република Македонија ги донесе потребните Одлуки за основање на двете нови компании ЈП Македонски Железници Инфраструктура-Скопје и Македонски Железници Транспорт АД-Скопје, како и Националната програма за железничка инфраструктура за период од 2008-2012 година и Програмата за инвестиции во железничка инфраструктура за 2007 година, во износ од 150.000.000 денари.

Во втората половина од 2008 година, започнаа да се реализираат Студиите финансирани со кредитот од Светската банка и тоа: Студија за пристап кон мрежата на Македонските Железници, Студија за јавни патнички услуги и Студија за намалување на трошоците и зголемување на продуктивноста. Останува да се изработи уште Студијата за приватизација на транспортната компанија, која е во фаза на избор на консултант.

Владата на Република Македонија донесе: Годишна програма за инвестиции во железничката инфраструктура за 2008 година во износ од 181.000.000 денари, Одлука за давање на согласност на Одлуката за утврдување на висината на надоместокот за користење на железничката инфраструктура, Одлука за утврдување на мрежата на главни железнички пруги и други железнички пруги, нивната класификација како и ознаките.

Во периодот кој следи треба да се достави до Владата на Република Македонија предлог Национална програма за железничка инфраструктура за период 2009-2013 година.

Врз основа на Националната програма, при креирање на Буџетот за 2009 година, предвидени се финансиски средства во износ од 15 милиони евра кои ќе бидат наменети за железничката инфраструктура врз основа на Годишниот план за инвестиции во железничката инфраструктура.

Што се однесува до решавањето на статусот со долговите на двете ново формирани компании, согласно Планот за поделба на капиталот, средствата, правата и обврските и вработените на ЈП “Македонски железници” Ц.О. Скопје, вкупната задолженост на ниво на поранешно ЈП МЖ изнесуваше околу 167 милиони евра. Задолженоста на ЈП Инфраструктура МЖ изнесува 55 милиони евра, додека на МЖ Транспорт А.Д. Скопје задолженоста изнесува 111 милиони евра.

Очекувани макроекономски движења за 2009 година

Во 2009 година, се очекува да продолжи започнатиот тренд на остварување високи стапки на економски раст. Основа за ваквите проекции секако се преземените реформи во изминатиот период (детално објаснети во овој документ), како и интензивната реформска агенда која

претстои. Така, според нашите проекции, реалниот бруто домашен производ и натаму ќе бележи висока стапка на пораст која се очекува да изнесува 5,5%. Се разбира, подобрената бизнис клима, како и агресивната политика за привлекување на странски инвестиции се основа за очекувањата за зголемена економска активност на среден рок. Од аспект на производниот метод за пресметка на БДП, главен поттикнувач на растот ќе биде индустријата, пред се поради отпочнување на производството во реализираните СДИ, како и поради подобрување на перформансите на домашните индустриски капацитети. Од аспект на расходната страна на БДП, поттикнувач на економскиот раст ќе бидат бруто инвестициите кои во 2009 година се очекува да достигнат 30% од БДП. Порастот на БДП се очекува да биде остварен во услови на стабилно и ниско општо ниво на цените, при што стапката на инфлација мерена како просек не се очекува да ја надмине проектираната од 3,5%.

Во надворешниот сектор, дефицитот на трговскиот биланс се очекува и натаму да остварува пораст, што е тренд присутен во сите брзорастечки економии. Слично на трговскиот дефицит, и дефицитот на тековната сметка ќе биде зголемен и ќе изнесува околу 11% од БДП во 2009 година, при стабилен номинален прилив на приватни трансфери и намалување на дефицитот на билансот на услуги. Проекциите се дека извозот во 2009 година во однос на 2008 година ќе расте со стапка од 13%, додека увозот ќе расте со помала стапка од 10%.

Високиот трговски дефицит се должи на очекувањата за продолжување на трендот на високи странски директни инвестиции во 2009 година, кои со себе носат и голема увозна компонента. Оттука, трговскиот дефицит ќе се финансира „здраво“, односно преку СДИ. Очекувањата се дека во 2009 година во Република Македонија ќе влезат над 500 милиони евра по основ на СДИ, што во однос на проекциите за 2008 година ќе претставува пораст за околу 10%.

Во однос на монетарната политика во 2009 година, примарната активност на НБРМ и понатаму ќе биде насочена кон одржување на ценовната стабилност и стабилноста на девизниот курс на денарот. Сепак, поради настанатата финансиска криза, можно е монетарната политика и во 2009 година да биде рестриктивна, при што не се отфрла можноста за натамошен пораст на каматните стапки.

Ризици

Позитивните економски резултати, кои веќе се видливи, и потврдите за нив од страна на реномирани светски институции, се значаен мотив за продолжување на реформската политика на Владата на Република Македонија на сите полиња на општествено-економскиот живот. Сепак, главен предуслов за ова е подготвеноста на сите владини институции, приватниот сектор и граѓаните на Република Македонија да земат учество во иницирањето и спроведувањето на реформите.

Можни позитивни ризици кои би влијаеле врз претходно наведените проекции и очекувања се:

- Реформата во системот на финансирање на социјалното осигурување и персоналниот данок на доход ќе доведе до намалување на трошокот за работна сила на работодавачите и со тоа може да влијае врз повисок раст на вработеноста од планираниот (вклучително и намалување на неформалната вработеност), зголемување на личната потрошувачка и економски раст над планираниот;

- Со оглед на нецелосната реализација на планираните капитални инвестиции во изминатиот период, 100%-на реализација на капиталните инвестиции во периодот 2009-2011 година ќе доведе до остварување на повисока стапка на раст од проектираната;
- При проектирање на растот на извозот, земени се во предвид моменталните сознанија во врска со СДИ и нивните планови за производство и извоз. При повисок прилив на СДИ и/или зголемено производство и извоз, нето извозот може да има неутрално, дури и позитивно влијание врз растот на БДП.

Можни негативни ризици кои би влијаеле врз претходно наведените проекции и очекувања се:

- Можно зголемување на цените на нафтата и енергенсите на светските пазари во анализираниот период, кои, имајќи го предвид претходното искуство, би предизвикале повисока инфлација од проектираната, како и зголемување на производните трошоци на претпријатијата;
- Натомошно намалување на цените на металите на светските берзи, со последователно намалување на извозот и отпуштање на работници;
- Прелевање на финансиската криза која постои во САД и Европската унија во Република Македонија. И покрај фактот што комерцијалните банки во Република Македонија се со одлични перформанси (висока стапка за адекватност на капиталот - capital adequacy ratio – од над 15%), сепак доколку кризата во Европа се продлабочи, проблеми можат да се почувствуваат во реалната економија на Република Македонија поради намалената екстерна побарувачка;
- Продолжувањето на процесот на темелни структурни реформи е услов да се остварат очекуваните економски движења до 2011 година. Со оглед на тоа што, на краток рок, тие можат да бидат рестриктивни за граѓаните и економијата, истите можат да не бидат прифатени од јавноста и економските агенти;
- Фискалните реформи кои беа преземени во насока на подобрување на инвестициската клима и ослободување на поголеми парични средства за приватниот сектор за инвестирање, како и мерките за зголемување на животниот стандард и за поттикнување на домашната побарувачка (на пример порастот на платите во јавниот сектор за 10%, порастот на пензиите над законската обврска и сл.), би можеле да предизвикаат инфлаторен притисок и, според песимистичкото сценарио, инфлацијата би можела да остане на релативно високо ниво;
- Незанемарлив ризик кој треба да се истакне е високиот трговски дефицит во платниот биланс на Република Македонија, а кој во значаен дел се финансира од приливите по основ на приватни трансфери, односно од средствата кои нашите граѓани кои живеат и работат во странство ги испраќаат на своите роднини во земјава. Приливите по основ на приватни трансфери во моментот имаат стабилен тренд, но ризикот од нивно намалување е висок со оглед на економското закрепнување на земјата и подобрувањето на животниот стандард, како и поради зголеменото штедење и можното губење на работа на нашите иселеници. Секако, зголемениот прилив по основ на СДИ би го неутрализирано ваквиот негативен развој.

Очекувани движења на пазарот на труд

Состојбите на пазарот на труд, согласно реформите и мерките на Владата, се очекува да бележат натамошно подобрување. Така, вработеноста се очекува да бележи натамошен

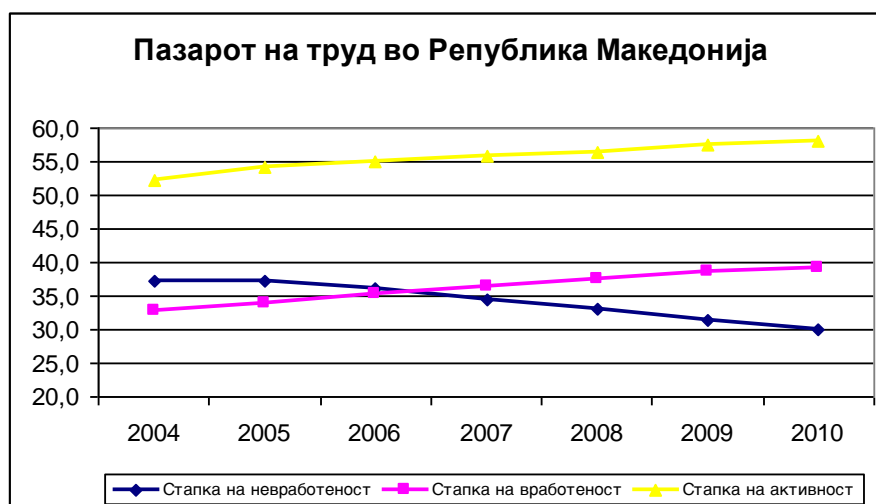
пораст од 4%. Владата продолжува со активностите и мерките на пазарот на труд, како на полето на поттикнување на побарувачката на работна сила, така и кај понудата, која соодветно треба да одговори на таа потреба.

Владата на Република Македонија со активни мерки на пазарот на труд настојува да го поттикне вработувањето воопшто, а посебно на најранливите групите на пазарот на работна сила, вклучувајќи го и неактивното население. Имено, главни предизвици претставуваат:

- ✓ високата невработеност кај младите,
- ✓ високата стапка на долгорочна невработеност,
- ✓ половиот јаз, односно пониската вработеност кај жените, што се должи на повисоката економска неактивност кај жените.

Дополнителен предизвик претставува и неусогласеноста на потребите на пазарот на труд и образовниот систем. Според ова, освен реформите во регулативата, Владата ќе продолжи да го стимулира вработувањето за сопствена сметка, субвенциите за вработување, програмите за обуки, посебно за дефицитарните занимања, како и проширување на мрежата на високо-образовни институции според потребите на пазарот.

Врз основа на проекциите за висок економски раст, преземените реформи за подобрување на бизнис климата и инфраструктурна изградба на земјата, реформите во образованието и здравството, се очекува пораст на вработеноста, како и намалување на стапката на невработеност на среден рок од 1,5 до 2 процентни поени годишно, проекција потврдена и од Европската комисија – Директорат за економски и финансиски прашања. Проектираната стапка на намалување на невработеноста можеби е скромна, но треба да се земе во предвид дека со подобрувањето на состојбите на пазарот на труд, дел од неактивното население (тн. обесхрабрани работници) ќе влезе повторно на пазарот, делумно како вработени, а делумно како невработени. Оттука, зголемената стапка на вработеност ќе биде проследена и со зголемена стапка на активност.

Ефектите врз вработеноста од реформата на социјалните

придонеси

Основен мотив на Владата на Република Македонија за воведувањето на реформата на социјалните придонеси е подобрување на состојбите на пазарот на труд, односно пораст на вработеноста и намалување на невработеноста. Во Министерството за финансии, во соработка со Светската банка⁴ направени се симулации за влијанието на реформата врз формалната вработеност (врз основа на податоците за осигуреници во Фондот за пензиско и инвалидско осигурување). Притоа, пресметаниот пораст на вработеноста се однесува на креирање на нови вработувања, но и на намалување на сивата економија, односно префрлување на работници од неформалниот во формалниот сектор. Анализата е направена со различни претпоставки за еластичноста на побарувачката за труд, како и ефектот на пренесување (pass through effect). Еластичноста на побарувачката за труд го покажува зголемувањето на вработеноста како резултат на намалувањето на трошоците за труд за еден процентен поен. Врз основа на литературата, претпоставуваме дека еластичноста е поголема кај пониските нивоа на плати. Ефектот на пренесување го покажува процентуалното намалување на трошоците за труд, како резултат на намалувањето на оданочувањето на трудот за еден процент⁵.

Зголемувањето на вработеноста се пресметува врз основа на следната формула:

$$\Delta E = \tau \eta E_0, \text{ при што,}$$

$$G(e) = \tau \eta$$

Каде τ – е ефектот на пренесување, η – еластичност на побарувачката на труд, а $G(e)$ е стапка на пораст на вработеноста, $\Delta E/ \Delta E_0$.

Притоа, проценетите ефекти врз вработеноста зависат од претпоставките за големината на τ и η . Оттука произлегуваат и три можни сценарија:

- оптимистичко, каде τ е 0,4, а η е 0,5
- основно, каде τ е 0,3, а η е 0,5
- песимистичко, каде τ е 0,2, а η е 0,3

Врз основа на ваквите пресметки, порастот на вработеноста како резултат на реформата на социјалните придонеси ќе изнесува:

⁴ Светска банка (2008) Technical note, Employment effect of the planned labour tax reform. Results of sensitivity analysis.

⁵ Намаленото оданочување на трудот, односно намалените стапки на социјални придонеси не се пренесуваат целосно врз намалување на трошокот за работна сила, и делумно имаат ефект и врз зголемување на платата на работникот.

	2009	2010	2011	2009-2011
Намалување на оданочувањето на трудот (процентуални поени)	4,1	3,2	3,7	10,0
Ефект врз вработувањата – дополнителни работни места				
Оптимистичко сценарио	3.178	2.480	2.093	7.750
Основно сценарио	1.919	1.949	1.264	4.680
Песимистичко сценарио	992	774	653	2.420

Врз основа на вака презентираниите податоци, заклучуваме дека од планираните 4% пораст на вработеноста во 2009 година, околу 1 процентен поен ќе бидат резултат на реформата, додека останатите 3 процентни поени ќе бидат резултат на економскиот раст.

Анекс 1: Основни макроекономски индикатори

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Реален сектор						
Бруто домашен производ						
- стапка на реален раст	4,1	4,1	4,0	5,9	6,0	5,5
- тековни цени (во милиони денари)	265.257	286.620	310.932	353.786	405.014	442.245
- милиони САД долари (номинален)	5.368	5.815	6.373	7.911	9.878	10.051
- милиони ЕУР (номинален)	4.325	4.676	5.082	5.782	6.620	7.228
БДП по жител (во денари)	130.505	140.717	152.401	173.059	197.722	215.467
БДП по жител (во долари)	2.641	2.855	3.124	3.870	4.822	4.897
БДП по жител (во евра)	2.128	2.296	2.491	2.829	3.232	3.522
Бруто инвестиции (% од БДП)	21,9	20,8	21,9	24,2	28,0	29,0
Индустрија	-12,7	7,0	2,6	3,7	8,0	6,6
Инфлација (трошоци на живот, просек)	-0,4	0,5	3,2	2,3	8,0	3,5
БДП Дефлатор	1,3	3,8	4,4	7,4	8,0	3,5
Надворешен сектор						
Извоз (ф.о.б.), милиони ЕУР	1345,0	1642,9	1902,6	2441,5	2810,0	3.063
Увоз (ф.о.б.), милиони ЕУР	2259,3	2501,4	2923,1	3616,268	4650,0	5.208
Трговски биланс (милиони ЕУР)	-914,3	-858,5	-1020,4	-1174,8	-1840,0	-2.145
Трговски биланс (ф.о.б) (% од БДП)	-21,1	-18,4	-20,1	-20,3	-27,8	-29,7
Дефицит на тековна сметка (милиони ЕУР)	-363	-121	-45	-415	-840	-865
Дефицит на тековна сметка (% од БДП)	-8,4	-2,6	-0,9	-7,2	-12,7	-12,0
Странски директни инвестиции (милиони ЕУР)	261	77	346	506	515	550
- % од БДП	6,0	1,7	6,8	8,8	7,8	7,6
Извоз (ф.о.б.) стапка на раст		22,2	15,8	28,3	15,1	9,0
Увоз (ф.о.б) стапка на раст		10,7	16,9	23,7	28,6	12,0
Девизен курс денар/евро	61,3377	61,2958	61,1885	61,1838	61,1838	61,1838
Девизен курс денар/долар	49,4105	49,2919	48,7854	44,7184	41,0000	44,0000
Фискален сектор						

(Општ владин буџет, во милиони денари)						
Вкупни приходи	88.176	100.877	104.044	119.609	144.706	153.214
Вкупни расходи	88.169	100.219	105.744	117.441	150.371	164.798
Суфицит / Дефицит	7	658	-1.700	2.168	-5.665	-11.584
(Општ владин буџет, во % од БДП)						
Вкупни приходи	33,2	35,2	33,5	33,8	35,7	34,6
Вкупни расходи	33,2	35,0	34,0	33,2	37,1	37,3
Суфицит / Дефицит	0,0	0,2	-0,5	0,6	-1,4	-2,6
Вкупен јавен долг (GFS методологија)	42,6	46,9	40,4	35,2	24,3	25,6
Социјален сектор						
Плати (месечен просек, нето)						
- номинален пораст	4,0	4,0	7,3	7,9	7,5	8,0
- реален пораст	4,4	3,5	4,1	5,6	-0,5	4,5
Стапка на невработеност (ILO дефиниција)	37,2	37,3	36,0	34,9	33,0	31,5
Пораст на вработеноста (во %)	-4,1	4,3	4,6	3,5	4,0	4,0
Пораст на продуктивноста (во %)	8,5	-0,1	-0,6	1,5	1,9	1,9
Трошоци за единица работна сила	-5,2	-1,0	4,2	-0,6	0,8	4,6

Извор: Министерство за финансии, Државен завод за статистика, НБРМ